

Звіт

про виконання завдання з самостійної роботи
з курсу «Теорія ймовірностей та математична статистика»
тема «ОДНОФАКТОРНИЙ ДИСПЕРСІЙНИЙ АНАЛІЗ»

студентом Попов А. А. (група КС-231)

в 2024-2025 навчальному році

за індивідуальним варіантом даних №17

Варіант 7

Задача

Виконано по чотири випробування на кожному з трьох рівнів чинника F . Методом дисперсійного аналізу при рівні значущості $\alpha=0,05$ перевірити нульову гіпотезу про рівність групових середніх $\bar{x}_{грj}$. Вважається, що вибірки взяті з нормальних сукупностей з однаковими дисперсіями. Результати випробувань наведені в таблиці:

Номер випробування, i	Рівні фактора		
	F_1	F_2	F_3
1	36	30	21
2	34	24	22
3	35	26	34
4	32	20	31

$\bar{x}_{грj}$			
-----------------	--	--	--

Вказівка. Перейти до умовних варіант $y_{ij} = x_{ij} - C$.

Розв'язання:

Основна мета аналізу:

Дисперсійний аналіз дозволяє розкласти загальну дисперсію на дві складові:

1. Міжгрупова дисперсія (через різницю між середніми значеннями груп);
2. Внутрішньогрупова дисперсія (різниця значень всередині груп).

Порівнюючи ці дисперсії, за допомогою F-критерію Фішера визначається, чи існує статистично значуща різниця між групами.

Основні формули:

1. Загальна середня значення по всіх x_{ij} :

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^n x_{ij}}{kn}, \text{ де}$$

де k — кількість груп (3 рівні фактора F), n — кількість спостережень у кожній групі.

Середні значення по групах:

$$\bar{x}_j = \frac{\sum_{i=1}^n x_{ij}}{n}, j = 1, 2, 3.$$

Це середнє значення для кожного рівня фактора F .

Загальна сума квадратів ($S_{\text{общ}}$):

$$S_{\text{общ}} = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^n (x_{ij} - \bar{x})^2.$$

загальна варіація даних навколо загального середнього.

Міжгрупова сума квадратів $S_{\text{факт}}$:

$$S_{\text{факт}} = n \sum_{j=1}^k (\bar{x}_j - \bar{x})^2.$$

варіація, обумовлена відмінностями між груповими середніми.

Внутрішньогрупова сума квадратів $S_{\text{ост}}$:

$$S_{\text{ост}} = \sum_{j=1}^k \sum_{i=1}^n (x_{ij} - \bar{x}_j)^2.$$

варіація, обумовлена відмінностями всередині груп.

Оцінка дисперсій:

середньоквадратична міжгрупова дисперсія: $S_{\text{міжгруп}} = \frac{S_{\text{факт}}}{k-1}.$

середньоквадратична внутрішньогрупова дисперсія: $S_{\text{вгруп}} = \frac{S_{\text{ост}}}{k(n-1)}.$

F-критерій Фішера: $F = \frac{S_{\text{міжгруп}}}{S_{\text{вгруп}}}.$

Порівняння значення F з критичним значенням $F_{\text{кр}}$ при рівні значущості $\alpha=0.05$.

Якщо $F > F_{\text{кр}}$, то відхиляємо нульову гіпотезу.

Усі формули записані, отже переходмо до розв'язку.

Знаходимо середні значення по групах:

$$\text{Група } F_1: \bar{x}_1 = \frac{36+34+35+32}{4} = 34.25.$$

$$\text{Група } F_2: \bar{x}_2 = \frac{30+24+26+20}{4} = 25.$$

$$\text{Група } F_3: \bar{x}_3 = \frac{21+22+34+31}{4} = 27.$$

Знайдемо загальне середнє значення:

$$\bar{x} = \frac{36+34+35+32+30+24+26+20+21+22+34+31}{12} = 28.75.$$

Далі знайдемо міжгрупову суму квадратів:

$$\text{для } F_1: (\bar{x}_1 - \bar{x})^2 = (34.25 - 28.75)^2 = 30.25.$$

$$\text{для } F_2: (\bar{x}_2 - \bar{x})^2 = (25 - 28.75)^2 = 14.0625.$$

$$\text{для } F_3: (\bar{x}_3 - \bar{x})^2 = (27 - 28.75)^2 = 3.0625.$$

$$\text{Знайдемо } S_{\text{факт}}: S_{\text{факт}} = 4 * (30.25 + 14.0625 + 3.0625) = 4 * 47.375 = 189.5.$$

Тепер знайдемо внутрішньогрупову суму квадратів для кожного рівня:

для F_1 (середнє $\bar{x}_1 = 34.25$):

$$(36 - 34.25)^2 = 3.0625,$$

$$(34 - 34.25)^2 = 0.0625,$$

$$(35 - 34.25)^2 = 0.5625,$$

$$(32 - 34.25)^2 = 5.0625.$$

$$\text{Сума} = 3.0625 + 0.0625 + 0.5625 + 5.0625 = 8.75.$$

для F_2 (середнє $\bar{x}_2 = 25$):

$$(30 - 25)^2 = 25,$$

$$(24 - 25)^2 = 1,$$

$$(26 - 25)^2 = 1,$$

$$(20 - 25)^2 = 25.$$

$$\text{Сума} = 25 + 1 + 1 + 25 = 52.$$

для F_3 (середнє $\bar{x}_3=27$):

$$(21-27)^2 = 36,$$

$$(22-27)^2 = 25,$$

$$(34-27)^2 = 49,$$

$$(31-27)^2 = 16.$$

$$\text{Сума} = 36 + 25 + 49 + 16 = 126.$$

Знайдемо $S_{\text{ост}}$:

$$S_{\text{ост}} = 8.75 + 52 + 126 = 186.75.$$

Тепер обчислимо середньоквадратичну міжгрупову та середньоквадратичну внутрішньогрупову дисперсію:

$$S_{\text{міжгруп}} = \frac{189.5}{2} = 94.75.$$

$$S_{\text{взгруп}} = \frac{186.75}{9} = 20.75.$$

Тепер можемо обчислити F-критерій Фішера:

$$F = \frac{94.75}{20.75} = 4.57.$$

При рівні значущості $\alpha=0.05$, ступені вільності $df_1=2$ (міжгрупові) і $df_2=9$ (внутрішньогрупові), критичне значення $F_{\text{кр}}$ знаходиться з таблиці Фішера. Для цих параметрів $F_{\text{кр}} \approx 4.26$.

$$F_{\text{обч}} = 4.57 > F_{\text{кр}} = 4.26.$$

Висновок: Оскільки обчислене значення F більше критичного значення, ми відхиляємо нульову гіпотезу. Це означає, що середні значення для трьох рівнів чинника значущо відрізняються.